

СЕКЦІЯ 2
ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК: 001.8

Жук Андрій Дмитрович
(наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Сілкової Г. В.)
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ПІДГРУНТЯ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Обґрунтовано значення бібліометричного аналізу як методичного підґрунтя інформаційно-аналітичних досліджень у системі інформаційно-аналітичної діяльності. На прикладі бібліометричного аналізу вітчизняного документного потоку авторефератів дисертацій описано загальну методика й визначено етапи проведення бібліометричного аналізу, розкрито можливості оцінювання тенденцій науки й інтелектуальної продуктивності наукових інституцій й окремих дослідників. Наголошено на прогностичному потенціалі бібліометричного аналізу для стратегічного планування розвитку науки.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, документний потік авторефератів дисертацій, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційно-аналітичні дослідження.

Інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) у сучасному науковому дискурсі розглядається як комплексна система професійних дій, спрямованих на цілеспрямоване добування, критичне опрацювання, інтерпретацію та трансформацію інформації з метою забезпечення потреб користувачів у знаннях високого ступеня узагальнення. Не можна не погодитись із Г. Сілковою [4], яка визначає ІАД в т. ч. і як вид інформаційної діяльності, спрямований на інформаційне забезпечення управлінської сфери шляхом якісно-змістовного перетворення вихідної інформації з метою розробки варіантів управлінських дій. О. Мандзюк [2] визначає ІАД як діяльність, засновану на використанні процесу аналізу / синтезу сукупності відомих даних про об'єкт та призначену для отримання нового знання про нього; унікальну форму, пов'язану з аналітичним підходом до орієнтування в інформаційних потоках та відбору отриманої інформації. Подібної позиції дотримуються також С. Островський [3], В. Загуменна і О. Кузьменко [1], котрі визначають ІАД як діяльність зі збору, обробки та аналізу інформації, отриманої в процесі базової діяльності користувачів інформації.

Беззаперечним є той факт, що фундамент ІАД становлять інформаційно-аналітичні дослідження. Українські дослідники наголошують, що аналітичне перетворення інформації передбачає не лише механічне узагальнення чи компіляцію даних, а насамперед створення нового інтелектуального продукту як результату інформаційно-аналітичного дослідження. Спеціальні методи інформаційно-аналітичних досліджень (бібліометричний аналіз тощо) застосовуються до документних потоків (ДП) та забезпечують аналітичне представлення їх кількісних параметрів, структури, динаміки розвитку, а також оцінювання авторської продук-

тивності. Для вивчення стану розвитку науки надзвичайно важливим є вивчення ДП авторефератів дисертацій.

Нагадаємо, що для бібліометричного аналізу на основі національної (державної) бібліографії дослідник структурує елементи бібліографічних описів документів, що «утворюють» досліджуваний ДП, та заголовки розділів та рубрик джерела національної бібліографії – БД Книжкової палати України ім. І. Федорова «Літопис авторефератів дисертацій» або ж відповідного бібліографічного покажчика. Відповідно до цілей бібліометричного аналізу це можуть бути елементи опису: ім'я автора, назва документа, назва наукової спеціальності, назва установи – бази захисту. Якщо за час, що становить хронологічний період охоплення, відбувалися зміни в деяких назвах (установ, спеціальностей), для бібліометричного аналізу необхідно привести їх до уніфікованого формату. Це включає т. зв. «нормалізацію» назв наукових установ, оскільки вони могли змінюватися внаслідок реорганізацій, перейменувань або зміни статусу. Аналогічно «нормалізуються» – призводяться до актуального варіанта – назви спеціальностей. А вони в Україні зазнавали кількох реформ, зокрема переходу від старої системи ВАК до нової класифікації МОН. На цьому етапі також здійснюється перевірка коректності бібліографічних записів, усунення дублетів, уточнення даних про наукових керівників і здобувачів.

Після завершення відбувається кількісний етап бібліометричного аналізу, який може охоплювати широкий спектр напрямів. Наприклад, може здійснюватися аналіз наукової продуктивності галузі, який передбачає визначення кількості дисертацій за роками, галузями, спеціальностями, науковими установами або регіонами. Такий аналіз дає змогу виявити загальні тенденції розвитку науки, визначити періоди зростання або спаду наукової активності, а також оцінити внесок окремих установ у підготовку наукових кадрів.

Паралельно можна провести також тематико-семантичний аналіз назв дисертацій, адже саме вони втілюють зміст дисертаційних досліджень. Для цього можуть застосовуватися методи контент-аналізу, лінгвістичного аналізу, побудови словникових моделей або тематичного моделювання. Такий підхід дає змогу виявити домінантні теми, нові наукові напрями, міждисциплінарні зв'язки та зміни у науковій термінології. Особливо цінною є можливість оцінки впливу актуальних тенденцій (суспільних, економічних, технологічних тощо) на проблематику наукових досліджень через зміни в тематиці дисертацій.

Можливим є також вивчення кадрового потенціалу науки через результати бібліометричного аналізу, оскільки бібліографічні описи авторефератів дисертацій містять інформацію про здобувачів вчених ступенів і наукові установи. Відповідно можна зробити припущення щодо сформованих у галузях наукових шкіл, визначити їх наукову продуктивність та оцінити роль окремих установ у формуванні наукових кадрів. Отже, це дає змогу виявити центри концентрації наукового потенціалу, визначити ключові наукові школи та оцінити їх вплив на розвиток галузей.

Інтерпретація результатів бібліометричного аналізу (посилена додатковими даними) може мати також не лише констатуюче, а й прогностичне спрямування

у контексті формування підходів МОН до визначення перспективних напрямів розвитку української науки. В певному сенсі дані, отримані на основі бібліометричного аналізу «Літопису авторефератів дисертацій», дають змогу оцінити вплив реформ системи атестації кадрів, трансформацій у структурі наукових спеціальностей, змін у фінансуванні науки та інтеграції України у міжнародний дослідницький простір. Аналіз динаміки дисертаційних досліджень засвідчує не лише факти появи нових наукових напрямів, а й їх розвиток, вузькогалузевий або ж міждисциплінарний характер чи зміни у пріоритетах державної наукової політики. Інтерпретуючи бібліометричні дані, треба враховувати також зовнішні чинники, як-от війна, соціально-економічні кризи, рівень міжнародної (в т. ч. матеріальної) підтримки країни, політичні трансформації тощо, які можуть впливати на кількісні та якісні параметри науки.

Узагальнення результатів бібліометричного аналізу є основою формування подальших висновків. На основі бібліометричного аналізу за «Літописом авторефератів дисертацій» дослідник може сформувати цілісну картину розвитку наукових галузей, визначити ключові тенденції та суттєві проблеми та запропонувати рекомендації для підтримки позитивних тенденцій і вирішення проблем. Підсумовуючи, зазначимо, що методика бібліометричного аналізу, що спирається на повний і систематичний масив даних, забезпечує високу достовірність результатів і дає змогу використовувати їх для стратегічного планування розвитку науки, оцінювання ефективності діяльності наукових установ і продуктивності окремих дослідників і навіть для формування державних пріоритетів розвитку науки.

Список використаних джерел

1. Загуменна В. В., Кузьменко О. І. Інформаційно-аналітична діяльність як наукова та навчальна дисципліна: еволюція, тенденції розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 102–107.
2. Мандзюк О. А. Інформаційно-аналітичні служби, центри аналітичних досліджень як суб'єкти аналітичної діяльності. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту. Право*. 2018. Вип. 48. С. 164–170.
3. Островський С. О. Поняття та зміст інформаційно-аналітичної діяльності як елемента інформаційно-аналітичного забезпечення взаємодії Національної гвардії України із правоохоронними органами та Збройними силами України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/23.pdf.
4. Сілкова Г. В. До питання класифікації інформаційно-аналітичної продукції. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 37. С. 40–48.

